

stanovlennia rynkovoi ekonomiky v Ukrainsi», Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukrainsi, vol. 5 (156), pp. 200–205.

9. Olejnyk A.N. (2000), Ynstytutsional'nye aspekty sotsyal'no-ekonomicheskikh transformatsiy, TEYS, Moscow, Russia.

10. Tsentr Razumkova (2017), «Stavlenia hromadian Ukrayny do suspil'nykh instytutiv, elektoral'ni oriëntatsii», available at: <http://razumkov.org.ua/uploads/socio/Press0417.pdf> (Accessed 21 March 2018).

Дані про авторів

Чорнодід Ігор Степанович,

д.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та менеджменту, Академія праці соціальних відносин і туризму

e-mail: Chornodid@ukr.net

Голубев Олександр Володимирович,

аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму

e-mail: ukregistrweb@gmail.com

Дані про авторах

Чорнодід Ігор Степанович,

д.э.н., доцент кафедры экономики предприятия и менеджмента, Академии труда, социальных отношений и туризма

e-mail: Chornodid@ukr.net

Голубев Александр Владимирович,

аспирант Академии труда, социальных отношений и туризма

e-mail: ukregistrweb@gmail.com

Data about author

Igor Chornodid,

Dr.of Economic Sciences, associate professor, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

e-mail: Chornodid@ukr.net

Alexander Golubev,

PhD student Academy of Labour, Social Relations and Tourism

e-mail: ukregistrweb@gmail.com

УДК 330.59

DOI: 10.5281/zenodo.2537323

СІРЕНКО К.Ю.

Соціальні індикатори рівня життя населення як основа соціальної безпеки та захищеності громадян України

У статті, на основі аналізу даних Державної служби статистики України досліджено соціальну безпеку та захищеність громадян України шляхом оцінки соціальних індикаторів рівня життя населення. Визначено сутність соціальної безпеки, її роль та значення в процесі трансформації суспільних, зокрема соціальних відносин.

В процесі дослідження встановлено, що досягнення соціальної безпеки можливе завдяки реалізації ефективної соціальної політики шляхом створення умов для забезпечення рівного доступу до задоволення основних потреб громадян, підвищення рівня та якості життя населення, розвитку соціальної сфери та збільшенню можливостей людей вирішувати свої соціально-економічні проблеми. Встановлено, що держава повинна затвердити пріоритетними не мінімальні, а оптимальні соціальні стандарти або інакше соціальні індикатори, які мають забезпечити різним категоріям населення рівні соціальні можливості та умови для саморозвитку. У законодавстві України доцільно систематизувати такі складові соціальної безпеки, як соціальні інтереси, загрози та напрями її забезпечення.

Аналіз теоретичних зasad забезпечення соціальної безпеки, визначення чинників її забезпечення дали змогу обґрунтувати шляхи забезпечення соціальної безпеки українського суспільства в аспекті таких важливих складових суспільних відносин, як економічні, соціально-класові, соціально-трудові відносини, соціальний захист та пенсійне забезпечення. Формування ефективного механізму забезпечення соціальної безпеки потребує розробки та вдосконалення концептуальних і правових основ її забезпечення. Доцільно розробити механізм державної політики забезпечення соціальної безпеки, впровадити науково обґрунтовану систему її оцінки та виміру.

Ключові слова: соціальні індикатори, соціальна безпека, рівень життя, забезпеченість, соціальні відносини, добробут, оплата праці, демографічна ситуація, соціальний захист, умови життя, трудові ресурси, державне регулювання, охорона здоров'я.

Социальные индикаторы уровня жизни населения как основа социальной безопасности и защищенности граждан Украины

В статье на основе анализа данных Государственной службы статистики Украины исследовано социальную безопасность и защищенность граждан Украины путем оценки социальных индикаторов уровня жизни населения. Определено значение социальной безопасности, ее роль в процессе трансформации общественных, в том числе социальных отношений.

В процессе исследования установлено, что достижение социальной безопасности возможно благодаря реализации эффективной социальной политики путем создания условий для обеспечения равного доступа к удовлетворению основных потребностей граждан, повышение уровня и качества жизни населения, развития социальной сферы и увеличению возможностей людей решать свои социально-экономические проблемы. Установлено, что государство должно утвердить приоритетными не минимальный, а оптимальные социальные стандарты или иначе социальные индикаторы, которые должны обеспечить различным категориям населения равные социальные возможности и условия для саморазвития.

Анализ теоретических основ обеспечения социальной безопасности, определения факторов ее обеспечения позволили обосновать пути обеспечения социальной безопасности украинского общества в аспекте таких важных составляющих общественных отношений, как экономические, социально-классовые, социально-трудовые отношения, социальная защита и пенсионное обеспечение. Формирование эффективного механизма обеспечения социальной безопасности требует разработки и совершенствования концептуальных и правовых основ ее обеспечения. Целесообразно разработать механизм государственной политики обеспечения социальной безопасности, внедрить научно обоснованную систему ее оценки и измерения.

Ключевые слова: социальные индикаторы, социальная безопасность, уровень жизни, обеспеченность, социальные отношения, благосостояние, оплата труда, демографическая ситуация, социальная защита, условия жизни, трудовые ресурсы, государственное регулирование, здравоохранение.

SIRENKO K.Yu.

Social indicators of the life of the population as a basis social security and protection of citizens of Ukraine

In the article, based on the analysis of the data of the State Statistics Service of Ukraine, the social security and protection of Ukrainian citizens are examined through the assessment of social indicators of living standards of the population.

The study found that achieving social security is possible through the implementation of an effective social policy by creating conditions for ensuring equal access to meeting the basic needs of citizens, raising the level and quality of life of the population, developing the social sphere and increasing the people's ability to solve their socio-economic problems. It has been established that the state should approve not the minimum, but the optimal social standards or other social indicators, which should provide for different categories of the population equal social opportunities and conditions for self-development. It is expedient to systematize such components of social security as social interests, threats and directions of its provision in the Ukrainian legislation.

The analysis of the theoretical foundations of ensuring social security, determining the factors for providing it gave an opportunity to substantiate the ways of ensuring the social security of Ukrainian society in the aspect of such important components of social relations as economic, social-class, social and labor relations, social protection and pension provision. The formation of an effective mechanism for ensuring social security requires the development and improvement of the conceptual and legal framework for its provision. It is advisable to develop a mechanism for state social security policy, to introduce a scientifically substantiated system for its assessment and measurement.

Key words: social indicators, social security, standard of living, security, social relations, welfare, pay, demographic situation, the social protection, living conditions, workforce, state regulation, health care.

Постановка проблеми. Соціальна безпека та захищеність громадян забезпечується в процесі трансформації суспільних, зокрема соціальних відносин. Основними складовими соціальної сфери, через які проявляється рівень соціальної безпеки, є добропут, рівень доходів населення, оплата праці, стан здоров'я, зайнятість, демографічна ситуація, соціально-класова диференціація, соціальний захист, умови життя, пенсійне забезпечення, народне споживання тощо. Досягнення соціальної безпеки можливе завдяки реалізації ефективної соціальної політики шляхом створення умов для забезпечення рівного доступу до задоволення основних потреб громадян, підвищення рівня та якості життя населення, розвитку соціальної сфери та збільшенню можливостей людей вирішувати свої проблеми, домагатися особистого успіху та індивідуального щастя.

Усе це підвищує значущість постійного контролю та моніторингу соціально-економічної ситуації, який має бути безперервним, своєчасним і достовірним. Особливо це стосується в умовах соціально-економічної диференціації та деформації суспільства, збільшення бюджетного дефіциту, внутрішніх конфліктів та суперечностей, адже тоді виникає загроза соціальній безпеці країни, що сприяє обмеженню матеріальних та нематеріальних благ та нерівномірності їх розподілу між учасниками соціально-економічних відносин, дисбалансу та нестійкості соціального середовища.

Тому актуальним завданням є регулювання соціальної й економічної сфер життєдіяльності суспільства, установлення в ньому соціальної справедливості й солідарності, забезпечення соціальної безпеки та соціальної захищеності громадян, шляхом впровадження не соціальних мінімумів, які передбачені державою на сьогодні, а соціальних індикаторів та гарантій високого ґатунку, що сприятимуть зміцненню середнього класу, подоланню демографічної кризи та підвищенню якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На нашу думку, слід розглядати якість життя населення як сукупність індикаторів, що включають аналіз і оцінку економічного та соціального стану країни. Проте в економічній літературі існує багато думок щодо аспектів цього питання. Так, бага-

то точок зору знаходяться в розрізі двох площин, а саме у соціальному вимірі та суто кількісному розумінні поняття «якість життя населення». Серед сучасних українських дослідників якості життя населення у соціальному вимірі О. Товстиженко [7], Т. Міхеєнко, Л. Коваленко [7], О. Мельниченко, В. Литвинова, В. Скуратівського, М. Федорової, М. Татаревської та інших. Вони зводять розуміння якості життя до суспільного добробуту. Підходу щодо кількісного визначення якості життя населення дотримуються Н. М. Римашевська, Ф. В. Узунов, І. В. Калачева, І. Г. Манцуров, М. О. Кизим, В. С. Пономаренко, Е. М. Лібанова. Дослідження показує, що діюча державна соціальна політика та її фінансування накопичила цілу низку недоліків та проблем методологічного, законодавчого та ресурсного характеру. Незважаючи на прийняття в 2000 році Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», досі повністю не сформовано реальних соціальних стандартів, які повністю відповідають сучасним економічним реаліям та фінансовим можливостям держави.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану рівня життя населення, його соціальних індикаторів як основи соціальної безпеки та захищеності громадян України.

Виклад основного матеріалу. Вченими поняття «соціальна безпека» трактується по-різному: як стан захищеності особистості, відчуття комфорту у суспільстві, визначення та дотримання прав і свобод самою людиною. Соціальна безпека має забезпечувати захист життя та гідний його рівень, підтримку та охорону здоров'я, а також добробут [12]. Держава повинна затвердити пріоритетними не мінімальні, а оптимальні соціальні стандарти або інакше соціальні індикатори, які мають забезпечити різним категоріям населення рівні соціальні можливості та умови для саморозвитку.

Для оцінки соціальних індикаторів рівня життя населення, як основи соціальної безпеки громадян, є необхідним класифікувати та систематизувати їх, встановити об'єкт, на який вони впливають, та їх значимість. З точки зору рівня життя населення об'єктом дослідження може бути окрема людина, домогосподарство або на-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

селення в цілому. Однак наприкінці ХХ ст. виникала теорія добробуту, що спрямовувала всю діяльність держави на підвищення індивідуального добробуту, який вже в неоінституційній школі розглядався більш широко, до нього включалися окрім матеріальних благ життєві умови (вільний час, умови праці, взаємовідносини). Також сучасні провідні науковці останнім часом все більше приділяють уваги суб'єктивному сприйняттю якості життя, тобто враховують думку людини, її задоволеність життям [7, с. 86].

Доцільно в дослідженні виокремити та поділити на чотири групи соціальні індикатори рівня життя населення, що характеризують соціальну безпеку населення України.

До першої групи, яка характеризує рівень життя населення, належать індикатори:

- рівень прожиткового мінімуму;
- мінімальна заробітна плата;
- індекс споживчих цін (інфляції);
- грошові доходи на одного жителя;
- співвідношення доходів і витрат;
- частка населення з доходами, нижчими за прожитковий мінімум;
- купівельна спроможність;
- співвідношення доходів найбідніших і найбагатших людей країни.

До другої групи, яка характеризує соціальну забезпеченість, належать такі індикатори:

- забезпеченість житлом одного жителя;
- забезпеченість лікарями та лікарняними ліжками на одного жителя;
- роздрібний товарооборот і платні послуги на одного жителя;
- рівень злочинності.

До третьої групи, яка характеризує демографічну ситуацію, включають індикатори:

- природний приріст населення;
- коефіцієнти народжуваності та смертності;
- середню тривалість життя населення;
- коефіцієнт дитячої смертності;
- міграційне сальдо.

Четверта група індикаторів характеризує стан трудових ресурсів і включає:

- рівень зайнятості населення;
- рівень безробіття;
- трудова міграція громадян.

Дана методика дозволяє враховувати статистичні дані, що характеризують соціальну безпеку на рівні країни, та суб'єктивні оцінки окремих лю-

дей. Система індикаторів, що базується на даній методиці, дозволяє визначити якість життя населення у вузькому значенні, з точки зору фінансового забезпечення населення, рівня споживання та задоволеності потреб. А також у широкому розумінні – з точки зору рівня людського розвитку, стану здоров'я, безпеки та рівня задоволеності життям. Для визначення напрямів соціальної безпеки потрібно враховувати як можливості навколошнього середовища людини (покращення умов життя, зростання доходів, можливості освіти), так і внутрішні можливості людини (саморозвиток, прагнення використання можливостей соціального та економічного росту).

Оцінюючи світовий рейтинг рівня життя населення Україна втрачає позиції. За останні роки вона опустилася на п'ять сходинок в індексі процвітання і зараз посідає 112 місце з 119 країн [12, с. 81]. Традиційно, рейтинг складається, ґрунтуючись на думках громадян про стан економіки, владу, рівень охорони здоров'я та персональну свободу. У списку найнебезпечніших міст світу за параметрами: політична стабільність, рівень злочинності, економічне, соціально-культурне середовище, якість медицини і освіти, інфраструктура Київ посідає золоту середину 230 місце з 500 країн. Зате, високий рівень життя демонструє Норвегія. Найкращим містом для життя названий Віден (Австрія). На другому місці – швейцарський Цюрих, новозеландський Окленд – третій. Трохи вище Києва розташувалися Кампала (Уганда) – 172-е місце і Ереван (Вірменія) – 171-е. Нижче столиці України – Санкт-Петербург (Росія) – 175, Каїр (Єгипет) – 178, Тбілісі (Грузія) – 187, Мінськ (Білорусь) – 188, Тегусігальпа (Гондурас) – 189. На останньому місці в світі – іракський Багдад, в якому все неспокійно.

Проведене дослідження Соціологічною групою «Рейтинг» визначило, що у більш як 60% опитаних громадян України погіршилося матеріальне становище, у 30% воно не змінилося, лише у 6% – покращилося, 2% – не визначилися з відповіддю. Більше ніж 60% опитаним не під силу сплачувати рахунки за житлово-комунальні послуги, 35% мають змогу їх оплачувати, ще 3% не визначилися. Абсолютна більшість (97%) опитаних відчувають на собі підвищення цін на споживчі товари і послуги у цьому році [4]. Недостатньо коштів на харчування у 12% опитаних Київським міжнародним інститутом соціології [1].

На жаль, нинішню систему соціальної безпеки та забезпеченості громадян не можна вважати ефективною. Незважаючи на стратегічні пріоритети з її удосконалення, цьогорічні тенденції, за винятком впливу підвищення мінімальної заробітної плати, не дуже відрізняються від попередніх періодів.

Важливе значення для аналізу соціальної безпеки населення має оцінка реальних доходів, а саме: величини та темпів їх зростання. Згідно даних Державної служби статистики України доходи українців у II кварталі 2018 року склали 758,6 млрд грн, витрати – 745,6 млрд грн, а приріст заощаджень – 13,0 млрд грн. 14,8% населення країни у 2017 році отримували доходи понад 5160,0 грн у місяць, 11% населення – 2640,1–3000,0 грн/міс., а 6,9% – до 1920,0 грн за місяць при мінімальній зарплаті 3200 грн.

Питома вага оплати праці найманих працівників у структурі ВВП України суттєво знижувалась починаючи з 2003 року, в 1990 році становила 53,1%, в 2003 р. – 45,7%, в 2010 р. – 48,0%, а в 2017 р. – 38,9% [11]. Такі аспекти макроекономічного розвитку України, передусім, свідчать, що економічна криза в країні призвела до зменшення ролі оплати праці як стимулу до високо-продуктивної праці найманих працівників.

Частка пенсій, стипендій та соціальних допомог (включаючи готівкові та безготівкові пільги та субсидії) становила чверть ресурсів населення країни. На перший погляд, складається враження, що держава піклується про своїх громадян, витрачаючи значну частку державного бюджету на утримання соціально незахищених верств населення. Однак насправді за рахунок значних недоліків діючої державної системи соціальних виплат має місце «проідання» бюджетних коштів.

Для розв'язання проблеми як доходів населення, так і їх структури, необхідне створення державою умов для розширення доступу до продуктивної зайнятості, сприяння зростанню доходів населення до рівня країн Європейського Союзу, саме це завдання органам влади встановлене у Стратегії подолання бідності, що затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161 – та яку передбачено реалізувати до 2020 року [12, с. 54].

Купівельна спроможність населення – один з головних критеріїв, що характеризує рівень життя населення. Відповідно, збільшення або зменшення рівня купівельної спроможності свідчить про ре-

альне поліпшення/погіршення життя. У народі так і кажуть: якщо хочеш порівняти, при якій владі було краще жити, зазирни в кишеню і холодильник.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 07.12.2017 р. установлено мінімальну зарплату у місячному розмірі – 3723 грн, у годинному – 22,41 грн; прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня 2018 року – 1700 грн, з 1 липня – 1777 грн, з 1 грудня – 1853 грн [5]. Однак, не дивлячись на збільшення мінімальної заробітної плати купівельна спроможність українців залишається без змін, тобто структура споживання не змінюється в бік поліпшення. Навпаки, різке підвищення мінімальної заробітної плати призвело до цінової інфляції та підвищення тарифів на електроенергію і газ. Останнє спричинило погіршення становища соціально незахищених верств населення, особливо тих, для кого значна частина витрат – лікарські засоби та комунальні послуги.

Зростання темпів інфляції сприяє швидкому зупожінню населення. Індекси споживчих цін змінюються щорічно і мають тенденцію до зростання. Зростав індекс інфляції протягом останніх років за рахунок трьох складників, таких як продукти харчування, житлово-комунальні послуги та алкогольні напої і тютюнові вироби.

Зростання цін на житлово-комунальні послуги призводить до збільшення домогосподарств, які не мають можливості за них сплачувати. Водночас збільшується кількість отримувачів субсидій. За 2017 рік ціни на житлово-комунальні послуги, воду, електроенергію і газ в Україні підвищилися для населення в середньому на 47%, у тому числі на електроенергію – на 60% [6]. Зростання ціни на енергоносії зумовило підвищення тарифів на гарячу воду та опалення в середньому на 87%. Таке підвищення цін спричинило зменшення рівня оплати комунальних послуг до 89%.

Підтверджуються також невтішні дані соціологів щодо розриву між доходами багатих та бідних. Якщо у 2006 р. цей розрив був 1:10, у 2016 – 1:30, то у 2017 – 1:40. Тоді як у країнах ЄС такий показник становить 1:5. Поширенім явищем стає бідність працівників не лише у бюджетній сфері, але й у підприємництві. Середня зарплата в Україні становить 190 євро і є найнижчою у Європі [2].

Гострою залишається проблема забезпечення житлом. «За даними дослідників, рівень забезпеченості житлом в Україні утричі нижчий, ніж

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

того вимагають стандарти ООН. На одного українця припадає 23,8 кв. м житла, – в Європі ці показники майже удвічі вищі. Тільки на квартирній черзі перебувають приблизно 650 тис. українців і рік у рік їх кількість зростає [13, с. 85]. На жаль, державні програми фактично не фінансуються. В окремих обласних центрах наявні місцеві програми сприяння придбанню / будівництву житла. До прикладу, у м. Суми у межах програми сприяння житловому молодіжному будівництву у 2017 р. з міського бюджету було виділено кошти на 5 пільгових довгострокових кредитів сім'ям на будівництво житла. Проте у жодному із 7 проаналізованих міст не передбачено програм із забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб.

Є певні зрушення у статистиці безробіття в Україні. Кількість зареєстрованих безробітних за 2017 р. скоротилася з 429 тис. осіб у січні до 354 тис. у грудні, але кількість вакансій на українському ринку праці, навпаки, за цей самий період зросла з 47 до 50,5 тис. Однак, позитивний тренд можна пояснити і відтоком значної частки населення країни за кордон. За різними даними, за межами України заробляють на життя від 6 до 8 мільйонів осіб. Серед країн Центрально-Східної Європи саме Україна є джерелом найбільшої кількості трудових мігрантів із вищою освітою, стрімко втрачаючи освіченіх і досвідчених фахівців (інженерів, лікарів, фахівців IT-сектору, агрономів і викладачів). Ще однією проблемою є те, що кваліфіковані трудові мігранти згодом втрачають свої навички, бо часто займаються «непрофільною» діяльністю – один із трьох українських мігрантів із вищою освітою виконує роботу, яка не потребує такої високої кваліфікації.

Підтверджують цю невтішну статистику соціологи. Серед тих, хто працював за кордоном, майже половина були задіяні у сфері будівництва та ремонту (43%), вдвічі менше (23%) – на сільськогосподарських роботах, 10% – на роботах по дому, по 3% мали досвід роботи в IT, догляді за дітьми, ресторанному бізнесі (кухарі, офіціанти, прибиральники). По 2% працювали в готельному бізнесі, офісними працівниками, медичним персоналом. По 1% заявили, що працювали прибиральниками та у сфері послуг (перукарі, масажисти, майстри); 35% опитаних працювали за кордоном офіційно, 61% – неофіційно, 4% не дали відповіді.

На жаль, ця тенденція у майбутньому може набути загрозливих рис. За даними соціологів, 44%

опитаних виявили бажання працювати / отримати роботу за кордоном: молодь – 68%, особи середнього віку – 52%, старшого віку – 20%. Молодь більше за інших хоче отримати роботу через бажання реалізації себе як спеціаліста та отримання досвіду у міжнародних компаніях, найстарші – через кращий соціальний захист за кордоном. За іншими даними, майже 30% живуть із думкою про те, що готові виїхати закордон, 64% заявили, що не замислювалися про те, щоб виїхати з України. Серед тих, хто має намір покинути Україну, 55% – молодь у віці від 18 до 29 років; 44 – від 30 до 39 років; 33% – 40 – 50-річні [10].

Зниження соціальної безпеки населення пояснюється також на прискоренні негативних демографічних змін, пов’язаних із скороченням чисельності населення (за січень–жовтень 2018 рік чисельність постійного населення скоротилася на 198,1 тис. осіб), його старінням, міграційним відтоком професійно-активного населення за межі країни [14].

В Україні нині 12 мільйонів пенсіонерів, а це майже третина населення. Кожен п’ятий українець переступив 60 річний рубіж. Як прогнозують експерти Світового банку, у найближчі 15 років чисельність людей працездатного віку в Україні скоротиться на 16% [14].

Невтішна статистика за показником рівня смертності: 14,5 % жителів проти 9,4% народжених у 2017 році. Такий результат став антирекордом України, оскільки забезпечив 3-е місце за рівнем смертності серед європейських країн і 4-е місце в загальносвітовому рейтингу. Серед причин смерті населення перше місце посідали хвороби системи кровообігу (67,0% загальної кількості померлих), друге – новоутворення (13,6%), третє – зовнішні причини смерті (5,4%).

Для підвищення тривалості життя необхідна реформа охорони здоров’я і введення системи державного медичного страхування, реформа оплати праці, пенсійної системи тощо. Збільшення народжуваності – є джерелом покращення демографічної ситуації. Стимулом для цього можуть бути: підвищення допомоги при народженні дитини, наявність дошкільних установ, зниження дитячої смертності, покращення медичного обслуговування, забезпечення житлом молодих і багатодітних сімей.

Стан здоров’я як основа тривалості та частина соціальної безпеки населення характеризується негативними тенденціями, погіршенням йо-

го об'єктивних та суб'єктивних (за самооцінкою) показників. Відразу після досягнення молодими людьми повноліття, спостерігається зниження їх фізичної активності і з'являється прояв до шкідливих звичок (встановлено, що у 2018 р. витрати на алкоголь та тютюнопаління за окремими групами домогосподарств перевищили витрати на освіту) [9]. Ці факти свідчать про відсутність в такої категорії громадян культури самозбереження, яка в контексті нашого дослідження визначається як соціальна безпека громадян країни.

Отже, складовими соціальної безпеки є демографічний ріст населення та соціальна забезпеченість, задачами яких є:

- збільшення очікуваної тривалості життя населення;
- збільшення тривалості здорового (активного) життя;
- покращення якості життя хронічно хворих та інвалідів;
- створення передумов для підвищення народжуваності;
- всебічне зміцнення інституту сім'ї;
- створення умов для самореалізації молоді;
- забезпечення адресного соціального захисту сім'ї;
- зміцнення здоров'я дітей та підлітків, насамперед за рахунок удосконалення заходів, що спрямовані на профілактику смертності від зовнішніх дій, на боротьбу з курінням, алкоголізмом та наркоманією, а також шляхом розвитку фізичної культури та спорту та організації дозвілля;
- покращення репродуктивного здоров'я населення шляхом удосконалення профілактичної та лікувально-діагностичної допомоги;
- покращення здоров'я населення працездатного віку, передусім за рахунок профілактики травматизму та отруєнь, а також за рахунок раннього виявлення та адекватного лікування хвороб системи кровообігу, новоутворень та інфекційних хвороб;
- збереження здоров'я людей похилого віку.

Отже, проведене нами дослідження свідчить, про низку проблем та недостатню соціальну забезпеченість населення, що проявляється у:

- нераціональній структурі витрат і доходів населення, що перебуває в прямій залежності від фінансово-економічного стану економіки країни, наслідком якої є низька вартість робочої сили; високий податковий тиск на доходи працюючих;

занижені соціальні стандарти, неефективний перерозподілу доходів у суспільстві;

- низькому рівні народжуваності, високому рівні смертності, погрішенням здоров'я нації та практично недоступність якісного медичного обстеження та лікування, за рахунок високої вартості [7, с. 90];

- недоступності отримання якісної освіти, через фінансову неспроможність населення, що призводить до низької конкурентоспроможності на ринку праці та низхідної соціальної мобільності (соціальної деградації);

- війна на Сході, ймовірність терористичних атак усередині країни, недієва правова та правоохоронна система, а також відсутність перспектив професійного зростання зумовлюють суттєву динаміку міграційного приросту членів сімей, які починають шукати роботу за межами країни. Це негативно впливає на демографічну ситуацію, зумовлює втрату інтелектуального капіталу і трудових ресурсів країни;

- надмірному розриві між доходами багатих і бідних (25–45 разів) в Україні та зростанням соціально-економічної нерівності, виступають головним чинником суспільної нестабільності, соціальної напруги та конфлікту.

На жаль, ні бюджет країни на 2019 рік, ні урядові проекти зі стабілізації соціально-економічного середовища в країні, ні «zmіцнення» національної грошової одиниці, не дозволяють з оптимізмом очікувати покращення соціальної безпеки населення країни.

Висновки

Отже, основними шляхами державної політики забезпечення соціальної безпеки є:

- у сфері духовних відносин: створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу та капіталу суспільства, загальнолюдських світоглядних цінностей, збагачення духовної культури, гуманізація системи державного управління, суспільного життя;

- у сфері політично-економічних відносин: розв'язання наявних суперечностей у системі владних відносин, утвердження ефективної системи державного управління; функціонування та удосконалення відносин власності, здійснення радикальних правових заходів щодо максимальної детінізації української економіки;

- у сфері соціально-класових відносин: формування різноманітних елементів сучасної соціально-класової структури суспільства, насамперед

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

розвитку середнього класу як чинника соціально-політичної та економічної стабільності, соціуму на основі динамічних процесів соціальної мобільності;

- у сфері соціально-трудових відносин: створення умов для підвищення соціально-економічної активності населення; застосування сучасних мотиваційних і стимулюючих механізмів високопродуктивної праці; забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини на основі здійснення зваженої активної політики доходів; упровадження гнучкої, динамічної системи оплати праці;
- у сфері соціального захисту: формування динамічної, гнучкої системи соціального захисту; розробка і впровадження в практику нової моделі соціального страхування; подолання демографічної кризи; недопущення руйнування людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку; удосконалення право-вої системи щодо захисту та забезпечення реалізації соціальних прав і гарантій; підвищення рівня та якості життя населення; реформування системи соціальної допомоги, посилення її адресності; спрямування бюджетних соціальних видатків на розвиток людського потенціалу, підвищення його якості як основи економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; підвищення доступності та якості послуг освіти й охорони здоров'я, розвиток соціальної інфраструктури, сприяння духовному та фізичному розвитку населення.

Список використаних джерел

1. Алла Котляр. Тактичні пессимісти і стратегічні оптимісти // Дзеркало тижня. Україна URL: https://dt.ua/SOCIUM/taktichni-pesimisti-i-strategichni-optimisti-264606_.html (дата звернення 28.10.2018).

2. В Україні середня зарплата становить 190 євро і є найнижчою в Європі // Центр інформації про права людини URL: https://humanrights.org.ua/material/v_ukrajini_serednjia_zarplata_skladaje_190_jevro_i_je_najnizhchojiu_v_jevropi (дата звернення 28.10.2018).

3. Валовий внутрішній продукт : Статистична інформація станом на 1.02.2012 р. / Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 28.10.2018).

4. Дослідження проведено у травні 2017 року // Соціологічна група «Рейтинг» URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/vzglyady_grazhdan_na_ekonomicheskuyu_i_politicheskuyu_situaciyu_v_ukraine.html (дата звернення 28.10.2018).

5. Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 3–4, ст.26 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення 28.10.2018).

6. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2017 році URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 28.10.2018).

7. Коваленко Л. О., Товстиженко О. В. Організація надання соціальної допомоги населенню в Україні // Наука й економіка. 2016. Вип. 1. С. 86–91.

8. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств) у 2017 році: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_sdrd_zb.htm (дата звернення 28.10.2018).

9. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2017 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2017 року: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_snsz_zb.htm (дата звернення 28.10.2018).

10. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2017 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_cdhd_zb.htm (дата звернення 28.10.2018).

11. Соціально-економічний розвиток України за січень–квітень 2018 року Державна служба статистики України (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя, за 2014–2018 роки – також без частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях) URL:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2018/soes/ukr/sed/ser_04_2018.pdf (дата звернення 28.10.2018).

12. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки [Текст] : монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова [та ін.] / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості . К. ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с. С. 81

13. Фінансові важелі подолання бідності в Україні / За ред. О.П. Кириленко О.П. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 432 с.

14. Чисельність наявного населення України за січень–жовтень 2018 рік: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: <http://database.ukrcensus.gov.ua/> (дата звернення 28.10.2018).

15. Юрій С.І., Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності // Фінанси України. 2008. № 8(153). С. 3–10.

References

1. Alla Kotliar. Taktychni pesymisty i stratehichni optymisty // Dzerkalotyhnia.Ukraina [Elektronnyiresurs] – Rezhym dostupu: https://dt.ua/SOCIUM/taktichni-pesimisti-i-strategichni-optimisti-264606_.html (data zvernennia 28.10.2018).
2. V Ukraini serednia zarplata stanovyt 190 yevro i ye nainyzhchoiu v Yevropi // Tsentr informatsii pro prava liudyny URL: https://humanrights.org.ua/material/v_ukrajini_serednjia_zarplata_skladaje_190_yevro_i_je_najnizhchojiu_v_yevropi (data zvernennia 28.10.2018).
3. Valovyi vnutrishnii produkt : Statystychna informatsiia stanom na 1.02.2012 r. / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayni. – URL: www.ukrstat.gov.ua. (data zvernennia 28.10.2018).
4. Doslidzhennia provedeno u travni 2017 roku // Sotsiolohichna hrupa «Reitynh» URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/vzglyady_grazhdan_na_ekonomicheskuyu_i_politicheskuyu_situaciyu_v_ukraine.html (data zvernennia 28.10.2018).
5. Zakonom Ukrayni «Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrayni na 2018 rik» Vidomosti Verkhovnoi Rady, 2018, № 3–4, st.26 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (data zvernennia 28.10.2018).
6. Indeksy spozhyvchykh tsin na tovary ta posluhy u 2017 rotsi URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (data zvernennia 28.10.2018).
7. Kovalenko L. O., Tovstyzenko O. V. Organizatsiia nadannia sotsialnoi dopomohy naselenniu v Ukrayni // Nauka y ekonomika. 2016. Vyp. 1. S. 86–91.
8. Samootsinka domohospodarstvamy Ukrayni rivnia svoikh dokhodiv (za danymi vybirkovo optytuvannia domohospodarstv) u 2017 rotsi: Statystychnyi zbirnyk / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayni. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_sdrd_zb.htm (data zvernennia 28.10.2018).
9. Samootsinka naselenniam stanu zdorovia ta rivnia dostupnosti okremykh vydiv medychnoi dopomohy u 2017 rotsi (za danymi vybirkovo optytuvannia domohospodarstv u zhovtni 2017 roku: Statystychnyi zbirnyk / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayni. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_snsz_zb.htm (data zvernennia 28.10.2018).
10. Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrayni u 2017 rotsi (za danymi vybirkovo obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrayni): Statystychnyi zbirnyk / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayni. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/17/Arch_cdhd_zb.htm (data zvernennia 28.10.2018).
11. Sotsialno-ekonomicznyi rozvytok Ukrayni za sichen-kvitnen 2018 roku Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayni (bez urakhuvannia tymchasovo okupovanoj terytorii Avtonomnoi Respubliky Krym i m.Sevastopolia, za 2014–2018 roky – takozh bez chastynu tymchasovo okupovanykh terytorii u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh) URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2018/soes/ukr/sed/ser_04_2018.pdf (data zvernennia 28.10.2018).
12. Stan ta perspektyvy sotsialnoi bezpeky v Ukrayni: ekspertni otsinky [Tekst] : monohrafia / O. F. Novikova, O. H. Sydorchuk, O. V. Pankova [ta in.] / Lvivskyi rehionalnyiinstytut derzhavnoho upravlinnia NADU; NAN Ukrayni, Instytut ekonomiky promyslovosti . K. ; Lviv : LRIDU NADU, 2018. 184 s. S. 81
13. Finansovi vazheli podolannia bidnosti v Ukrayni / Za red. O. P. Kyrylenko O.P. Ternopil: TNEU, 2010. 432 s.
14. Chyselnist naiavnoho naselennia Ukrayni za sichen-zhovten 2018 rik: Statystychnyi zbirnyk / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayni. URL: <http://database.ukrcensus.gov.ua/> (data zvernennia 28.10.2018).
15. Iurii S.I., Kizyma T.O. Finansy domohospodarstv: teoretychni pidkhody do traktuvannia sutnosti // Finansy Ukrayni. 2008. № 8(153). S. 3–10.

Дані про автора

Сиренко Кристіна Юріївна,

к.е.н, доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів

e-mail: user.ks563@gmail.com

Данные об авторе

Сиренко Кристина Юрьевна,

к.э.н, доцент кафедры экономики и социальных дисциплин Академии Государственной пенитенциарной службы, г. Чернигов

e-mail: user.ks563@gmail.com

Data about author

Christina Sirenko,

candidate of economic sciences, associate professor department of economics and social sciences of the Academy of State Penitentiary Service, Chernihiv,
e-mail: user.ks563@gmail.com